

HRVATSKO DRUŠTVO ZA PRIMIJENJENU LINGVISTIKU

**PSIHOLINGVISTIKA I KOGNITIVNA  
ZNANOST U HRVATSKOJ  
PRIMIENJENOJ LINGVISTICI**

ZBORNİK RADOVA  
sa savjetovanja održanoga 18. i 19. svibnja 2001. u Opatiji

UREDNICI

DIANA STOLAC  
NADA IVANETIĆ  
BORIS PRITCHARD

ZAGREB - RIJEKA, 2003.

*Adresa uredništva:*  
Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku  
Association croate de linguistique appliquée  
Croatian Applied Linguistics Society

Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb  
Trg Ivana Klobučarića 1, 51000 Rijeka  
Hrvatska / Croatie / Croatia

Tel: +385 (0) 1 6120 208, + 385 (0) 1 6120 055  
+385 (0) 51 315 250  
Fax: +385 (0) 1 6156 879, +385 (0) 51 315 228

e-mail: [hdpl@ffzg.hr](mailto:hdpl@ffzg.hr)  
<http://www.ffzg.hr/hdpl>

Žiro račun: 2390001-1100135846

*Tajnica uredništva:*  
Anastazija Horvat

*Korektura:*  
autori i Anastazija Horvat

*UDK:*  
Nataša Jurčić

Zbornik se izdaje uz novčanu potporu  
Ministarstva znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

*Suizdavač:*  
Grafrade, d.o.o.

*Likovno rješenje naslovne stranice:*  
Maja Žagar  
Dunja Stolac

CIP - Katalogizacija u publikaciji  
Sveučilišna knjižnica Rijeka

81'23(082)

PSIHOLINGVISTIKA i kognitivna znanost u hrvatskoj  
primijenjenoj lingvistici : zbornik / urednici Diana Stolac, Nada  
Ivanetić, Boris Pritchard. - Zagreb ; Rijeka : Hrvatsko društvo za  
primijenjenu lingvistiku : Grafrade, 2003. - XIV, 804 str. ; 24 cm

Bibliografija uz svaki rad. - Sažeci na više jezika.

ISBN 953-6839-21-0

101006079

## PRIGODOM SEDAMDESETOG RODENDANA MIRJANE VILKE, PRVE PREDSEDNICE HDPL-a

Ove godine obilježavamo 70. rođendan utemeljiteljice i prve predsjednice naše udruge. Budući da je riječ o ženskoj osobi, jednoj dami, kada smo se Boris i ja dogovarali da ćemo ovaj Mirjanin rođendan obilježiti na Savjetovanju, na trenutak sam pomislila kako Mirjani možda neće biti drago da spominjemo njezine godine. Izdaleka sam pokušala 'ispitati' što ona o tome misli. No, ona mi je rekla: "Zašto bi mi bilo neugodno da se zna koliko mi je godina? Pa sve sam ih pošteno zaradila!" Takav stav može imati samo prava dama.

Dakle, da se prisjetimo tih pošteno zaradenih godina.

Mirjana Vilke rođena je 1931. godine u Zagrebu. Tamo je završila svoje školovanje. Diplomirala je engleski jezik i književnost i jugoslavenske jezike i književnosti 1954. godine, magistrirala 1970., a doktorirala 1975. godine. Stručno se usavršavala u Velikoj Britaniji na sljedećim institucijama: Nottingham University, University College London, University of Oxford.

Svoje je radno iskustvo započela u današnjoj zagrebačkoj 'Vodnikovoj', 'pekla' ga je na Učiteljskoj akademiji i Strojarskom fakultetu u Rijeci, a od 1968. radi na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Docentom postaje 1975., izvanrednim profesorom 1980., a od 1985. je redovni profesor. Od listopada 2000. godine je u mirovini, no zapravo je riječ o penziji - i kad uzmemo u obzir njezina sadašnja primanja, ali i s obzirom na to da sada u njezinom životu mirovanja ima manje nego prije listopada.

O Mirjaninim zaslugama nije lako govoriti jer bi za to trebalo mnogo vremena. Stoga ću, zbog efikasnosti, pročitati izvadak iz obrazloženja koje je Filozofski fakultet u Zagrebu dao prilikom predlaganja Mirjane Vilke za državnu nagradu *Ivana Filipovića* koju je dobila 1999. godine:

- istraživanjima koja je provela omogućila je znanstveno utemeljen uvid u različite aspekte procesa usvajanja materinskoga i stranoga jezika, posebice u ranoj školskoj dobi;

- značajno je pridonijela definiranju glotodidaktike kao samostalne znanstvene discipline i oblikovanju metodologije znanstvenoga istraživanja u području izučavanja procesa usvajanja stranog jezika;

- utemeljila je Katedru za metodiku nastave engleskoga jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu;

- osmislila je i izradila koncepciju kolegija Metodika nastave engleskoga jezika i time metodiku pouke jezika postavila na višu razinu, i to ne samo na Odsjeku za anglistiku nego i na ostalim neofilološkim grupama na hrvatskim sveučilištima;

Anita Hrnjak

Zavod za lingvistička istraživanja HAZU, Zagreb

## USPOREDBA ČOVJEKA S BILJKOM U HRVATSKOJ I RUSKOJ FRAZELOGIJI

*Frazeologija je područje jezika u kojem je najočitije korištenje metaforizacije kao jedne od univerzalnih lingvističkih kategorija. Usporedba primjera iz hrvatske i ruske frazeologije u kojima je ostvarena metafora "čovjek je biljka", jedna od najzanimljivijih globalnih konceptualnih metafora, pokazuje brojne sličnosti, ali i određene razlike. Sličnosti možemo protumačiti kao dokaz postojanja univerzalnih principa u čovjekovu poimanju svijeta, dok su razlike odraz drugačijih kultura i okruženja u kojem dva naroda žive.*

1. Jezik je važan izvor spoznaja o čovjekovom viđenju svijeta, sustavu i organizaciji njegova znanja o samome sebi i svemu što ga okružuje. Budući da jezik nije sustav izoliran od ljudskog društva i kulture koja ga koristi, lingvistička slika svijeta varira od jezika do jezika, no kognitivnoj lingvistici i njenom propitivanju odnosa jezika, mišljenja i izvanjskog svijeta dugujemo nepobitnu spoznaju o tome da su određeni elementi ljudskog poimanja svijeta univerzalni. Posljednja dva desetljeća osobita se pažnja i interes poklanjaju metaforizaciji kao jednoj od takvih univerzalnih kategorija nastalih zbog jezične ekonomije, ali i činjenice da je univerzalno svojstvo ljudske svijesti da u poimanju svijeta jedan entitet doživljava u svezi s drugim, tj. jedan entitet poima pomoću drugog.<sup>1</sup>

Potaknuta činjenicom da je frazeologija područje jezika u kojem je metaforizacija najočitija, te da je izrazito bogata primjerima ostvarivanja globalnih konceptualnih metafora u jeziku, u ovome sam radu analizirala i usporedila frazeme hrvatskog i ruskog jezika u kojima je ostvarena jedna od najzanimljivijih globalnih konceptualnih

### Summary

#### AFFINITY BETWEEN TWO LINGUISTIC SYSTEMS - AN ADVANTAGE OR/AND A DISADVANTAGE IN FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

The paper deals with the question: In which linguistic segments is the affinity between the mother tongue and a foreign language an advantage to the foreign learner of Croatian and in which segments it is a disadvantage?

Teaching Croatian to the Slovaks I collected evidence that, apart from having obvious advantages, learning an akin, in this case Croatian language, causes a number of difficulties which are a consequence of the genetic affinity between Slovak and Croatian language.

<sup>1</sup> Metafore su bitan dio razmatranja temeljnih djela kognitivne semantike kao što su *Metaphors We Live By* (1980) Lakoffa i Johnsona, te Lakoffove knjige *Woman, Fire and Dangerous Things* (1987). U hrvatskom jeziku razmatranja o metaforizaciji u jeziku nalazimo u radovima Milene Žic Fuchs, a osobita je pažnja posvećena ovoj problematici u članku *Konvencionalne i pjesničke metafore*, *Filologija* 20-21, Zagreb, 1992-1993, str. 585-595

metafora „čovjek je biljka“, tj. frazeme u kojima se čovjek, njegov izgled, karakteristike, život i djelovanje uspoređuju ili poistovjećuju s biljkama.

2. U prvoj skupini obradila sam frazeme hrvatskog i ruskog jezika u kojima je čovjek u potpunosti poistovjećen s biljkom. Njihove su komponente potpuno desemantizirane, a strukturno su organizirani kao supstantivni frazemi sastavljeni od dviju riječi: imenice kao glavne komponente kojom se čovjek poistovjećuje s određenom biljkom i time poprima njena svojstva, te pridjeva kao komponente koja mu pridaje dodatna svojstva. U hrvatskom jeziku takvi su frazemi<sup>2</sup>: *egzotična biljka* - neobičan, ekscentričan čovjek ili predmet, *turd orah* - nesavladiv/težak problem, čovjek koji drugima stvara nesavladive probleme<sup>3</sup>. Do značenja prvog od njih dolazimo putem semantičkog taloga koji ukazuje na čuđenje i nerazumijevanje izazvano svime što je strano i različito od svoje okoline, dok je u drugom frazemu prisutna slika tvrde orahove ljuštare kao nesavladivog problema onome koji pokušava doći do samoga ploda. U ruskom jeziku nešto je više takvih frazeoloških jedinica<sup>4</sup>: *горькая редька* - dosadan čovjek, *крапивное семя* - podmićeni činovnici; birokracija općenito, *пень берёзовый* - budala, prigljup čovjek, *старый гриб* - star i slab čovjek, *старый хрен* - stari čangrizavac, *тепличный цветок* - osjetljiv čovjek, čovjek nesposoban za život, *тепличное растение* - osjetljiv čovjek, čovjek nesposoban za život. Semantički talog prvog frazema ne otkriva nam mnogo na prvi pogled, ali način na koji dolazimo do njegova značenja jasniji je ako znamo da se radi o povrću koje se u Rusiji često jelo i zato postajalo mrsko i dosadno, osobito u dugim periodima posta.<sup>5</sup> Značenje drugog frazema nosi negativnu konotaciju poistovjećujući u semantičkom talogu birokraciju sa sjemenom koprive, biljke koja se brzo razmnožava, tj. opasnošću širenja beskorisnog korova. U trećem frazemu glup čovjek poistovjećen je sa panjem, beskorisnim ostatkom nekad živog drveta, a u četvrtom se star i slab čovjek poistovjećuje sa starom, sagnjilom gljivom koju bi srušio najmanji dodir. Frazem *старый хрен* gradi svoje značenje na predodžbi o starom, čangrizavom čovjeku iritantnom kao i okus starog, neukusnog hrena. Do značenja posljednjih dvaju sinonimnih frazema dolazimo preko slike nježne, osjetljive biljke koja uspijeva samo

u strogo kontroliranim uvjetima staklenika, a propala bi izvan njega, u stvarnim životnim uvjetima.<sup>6</sup>

3. U ovu skupinu frazema hrvatskog i ruskog jezika uvrstila sam one u kojima je neka ljudska fizička ili psihička osobina opisana pomoću osobine biljke. Zbog njihove brojnosti i različite strukture podijelila sam ih u nekoliko podskupina.

3.1. U hrvatskom jeziku najveći je broj adjektivnih poredbenih frazema koji se sastoje od nedesemantizirane prve komponente kojom je označeno svojstvo čovjeka, poredbenog veznika *kao*, te komponente koja označava biljku s kojom se tko ili što uspoređuje. Riječ je o sljedećim frazemima: *crven kao mak* - vrlo crven, *crven kao paprika* - vrlo crven (od uzbuđenja, ljutnje), *crven kao paradajz* - vrlo crven (od stida, nelagodnosti), *jak kao hrast* - vrlo jak, čvrst, otporan, *ljut kao paprika* - vrlo ljut, razjaren bijesan, *osjetljiv kao mimoza* - biti osjetljiv na primjedbe i kritiku; biti boležljiv, krhka zdravlja<sup>7</sup>, *savitljiv kao trska* - nestabilan, slaba karaktera, *zdrav (jedar, crven) kao jabuka* - vrlo zdrav, *žut kao limun* - vrlo žut; iscrpljen, bolestan. Prva tri frazema s istom prvom komponentom nisu sinonimi. Frazem *crven kao mak* za razliku od druga dva frazema nećemo upotrijebiti kad govorimo o čovjeku i opisujemo njegovu boju lica u situaciji kad je izrazito ljut ili mu je neugodno, već u situaciji kad opisujemo izgled i boju kakva predmeta. Crvena se boja lica u jednom od preostala dva frazema uspoređuje sa bojom rajčice, a izazvana je osjećajem srama, dok se u drugom frazemu za usporedbu crvene boje lica izazvane ljutnjom ili uzbuđenjem upotrebljava biljka koju povezujemo sa izrazito crvenom bojom, ali znamo i da su paprike crvene boje, za razliku od zelenih, uglavnom ljuta okusa, čime je objašnjena i usporedba u frazemu *ljut kao paprika*. U frazemu *jak kao hrast* čovjekova se snaga i otpornost uspoređuje s vrstom drveta. Riječ je o drvetu koje se zbog svoje čvrstine, otpornosti i dugovječnosti koristi kao građevni materijal, a nije bez važnosti ni činjenica da upravo zbog tih karakteristika hrast zauzima u slavenskoj mitologiji vrlo važno mjesto.<sup>8</sup> Frazem *osjetljiv kao mimoza* temelji se na našem znanju o iznimnoj osjetljivosti ovog cvijeta koji zahtijeva za svoj rast i razvoj povoljne vremenske uvjete i blagu klimu.<sup>9</sup> Svojstvo izuzetne savitljivosti trske, vrste trave koja raste uz vodu i savija se ovisno o smjeru

<sup>2</sup> Kod obrade frazema hrvatskog jezika ograničila sam se na one koji su navedeni u Matešićevu *Frazeološkom rječniku hrvatskog ili srpskog jezika* (1982).

<sup>3</sup> Iako je u Matešićevu rječniku uz ovaj frazem navedeno samo značenje *nesavladivo/težak problem*, dodala sam i drugi dio značenja, jer smatram da može biti upotrijebljen i da označi čovjeka, što dokazuje i sam primjer njegove upotrebe u gore navedenom rječniku:

„Ma kako naši susjedi, Mađari i Austrijanci nisu u formi dostojnoj svojih tradicija, uvijek su turd orah...“ („Vjesnik u srijedu“)

Isti frazem, po mom mišljenju, može biti upotrijebljen i kad govorimo o jednom, točno određenom čovjeku:

„Petar nije nikad doživio neuspjeh u svojim osvajanjima, ali izgledalo je da će ona za njega biti turd orah.“ (primjer A.H.)

<sup>4</sup> Frazemi ruskog jezika ispisani su iz *Frazeološkog rječnika ruskog književnog jezika* (1991) u redakciji A.I. Fjodorova i *Frazeološkog rječnika ruskog jezika* (1978) u redakciji A. I. Molotkova.

<sup>5</sup> Prema *Etimološkom rječniku frazeologije ruskog jezika* (A.K. Biriš, V.M.Mokienko, L.I.Stepanova, 1998.)

<sup>6</sup> I u hrvatskom jeziku postoje dva frazema sličnog značenja, ali drugačije strukture (*osjetljiv kao mimoza* i *biti kao mimoza*), pa ih obrađujem u narednim skupinama frazema.

<sup>7</sup> Ovaj frazem navodim zbog njegove učestalosti bez obzira na činjenicu da nije zabilježen u Matešićevu *Rječniku hrvatskog ili srpskog jezika* (1982). Uz frazeme *osjetljiv kao mimoza* i *biti kao mimoza* u hrvatskom se jeziku često i sama imenica *mimoza* u prenesenom značenju upotrebljava kad govorimo o pretjerano osjetljivoj osobi.

<sup>8</sup> Prema V.A. Maslovoj (1997: 42) „...predaja o drvetu koje obujmljuje korijenjem zemlju, a granama drži nebo kod slavenskih je naroda povezana sa hrastom. Postoji predaja o željeznom hrastu na kojem se drže voda, vatra i zemlja, a njegov korijen počiva na božanskoj snazi.“

<sup>9</sup> U ruskom jeziku frazemu *osjetljiv kao mimoza* i *biti kao mimoza* odgovaraju u prvom dijelu značenja ranije spomenuti frazemi *тепличное растение* i *тепличный цветок*. Ova razlika primjer je odraza kulture i fizičkog okruženja u kojem neki narod živi na jezik, jer cvijet koji je vrlo čest u krajevima sa mediteranskom klimom, ne uspijeva ili je izuzetno rijedak za područja na kojima se govori ruski jezik, pa nije našao svoje mjesto u frazeologiji ruskog jezika.

vjetra, iskorišteno je da bi se opisala nestabilnost ljudskog karaktera u frazemu *savitljivo kao trska*. U narednom frazemu jedrina i zdravlje čovjeka proizlaze iz slike zdravog i crvenog ploda jabuke. Upotreba upravo ovog, a ne nekog drugog voća ne čudi, jer jabuka je izuzetno bogata simbolikom. Ona je plod koji održava mladost, simbol je trajne svježine, za nju se vjeruje da obnavlja i pomlađuje.<sup>10</sup> Posljednji u ovoj podskupini frazema temelji se na usporedbi nezdrave boje lica sa blijedožutom bojom limunova ploda.

3.2. Naredna podskupina poredbenih frazema hrvatskog jezika slična je prethodnoj. Razlika je u prvoj komponenti koja ovdje nije pridjev, već glagol koji ukazuje na neku ljudsku osobinu, a kod nekih je i dio nakon poredbenog veznika proširen. Takvi su sljedeći frazemi u hrvatskom jeziku: *biti kao list na vjetru* - biti slab, nemoćan da se snađe ili odupre problemu, *biti kao mimoza* - biti osjetljiv, nesposoban za stvarni život<sup>11</sup>, *biti [kao] suha (mrtva, odsječena) grana* - biti bez životne snage, *biti (stajati) kao odsječena (odrezana, prelomljena) grana* - biti usamljen, bez ikoga svoga, *pocrvenjeti kao mak* - postati crven, *pocrvenjeti kao paprika* - postati crven od ljutnje, uzbuđenja. U prvom frazemu stanje slabosti i nemoći čovjeka poistovjećeno je sa listom koji je prepušten snazi vjetra i nemoćan da mu se odupre. Značenje drugog frazema povezano je sa našim znanjem o mimozi kao izrazito nježnom i osjetljivom cvijetu koji uspijeva samo u predjelima sa blagom klimom i ne podnosi drugačije vremenske uvjete.<sup>12</sup> U četvrtom i petom frazemu čovjekova usamljenost i nedostatak životne snage povezani su sa slikom odsječene, mrtve, suhe, odlomljene ili odrezane grane, odvojene od ostatka stabla, od debla kojim teku životni sokovi. Dva posljednja frazema ove podskupine strukturalno se i značenjski razlikuju od frazema *crven kao mak*, *crven kao paprika* i *ljut kao paprika*, spomenutih u prethodnoj podskupini frazema hrvatskog jezika, ali isti je način na koji kod njih dolazimo do značenja.

3.3. Tek u posljednjoj podskupini poredbenih frazema pronalazimo i frazeme hrvatskog i frazeme ruskog jezika. Razlikuju se od prethodne dvije podskupine po tome što je u njihovom sastavu izostavljen prvi nedeseantizirani dio, a dio nakon poredbenog veznika je proširen. U hrvatskom su jeziku takve sljedeće frazeološke jedinice: *kao crvena (zdrava, rumena, zlatna) jabuka* - lijep, zdrav i jak čovjek, *kao da si jabuku raspolovio* - sličan komu. U prvom frazemu ponovo nalazimo jabuku kao simbol zdravlja, mladosti i svježine (v. str. 3), a ta svojstva još su potencirana atributima, te izrazito pozitivnom simbolikom crvene i zlatne boje.<sup>13</sup> U drugom frazemu dolazimo do značenja na osnovi slike dviju jednakih polovica rasječene jabuke, s jednakim zvjezdastim središtem što ga tvore sjemenke. Od frazema ruskog jezika u ovu sam

<sup>10</sup> Prema *Rječniku simbola* J. Chevaliera i A. Gheerbranta (1987).

<sup>11</sup> v. bilješku 8.

<sup>12</sup> v. bilješku 10.

<sup>13</sup> Prema *Rječniku simbola* J. Chevaliera i A. Gheerbranta (1987) zlatna je boja najdragocjenije i savršene kovine koja niti rda, niti se prlja, ona je simbol apsolutne vrijednosti i savršenstva. Zlato zbog svoje jarke svjetlosti u brojnim svjetskim religijama poprima božanski karakter, a budući da evocira sunce preuzima i svu njegovu simboliku: plodnost, bogatstvo, toplinu, dobrotu. Crvena boja evocira toplinu, žestinu, strast i zato se smatra simbolom vatre, životne snage, mladosti, zdravlja i ljubavi.

podskupinu uvrstila sljedeće: *как маков цвет* - rumen, *как огурчик* - svjež, zdrav, *как одного [мого же] поля ягода* - sličan komu. Iako je strukturalno različit, prvi ruski frazem možemo usporediti sa hrvatskim frazedom *crven kao mak*. Iako oba frazema kao komponentu sadrže *mak (мак)*, značenjski su različiti, jer se u hrvatskom jeziku usporedba s makom ne odnosi na opis čovjeka i boje njegovih obraza, već prvenstveno na opis kakva predmeta. U drugom frazemu ruskog jezika osobina svježine i zdravlja povezana je sa slikom mladog, svježeg ploda krastavca.<sup>14</sup> Za razliku od frazema hrvatskog jezika gdje iza značenja sličnosti stoji slika dviju polovica jabuke, u posljednjem ruskom frazemu ove podskupine pronalazimo sliku plodova jednog polja koji se ni u čemu ne razlikuju.<sup>15</sup>

4. U narednu skupinu frazema hrvatskog i ruskog jezika uvrstila sam one frazeme u kojima je neki aspekt čovjekova ponašanja, djelovanja ili razvoja izražen kroz usporedbu strukture podijelila u nekoliko podskupina.

4.1. Prvu podskupinu čine frazemi hrvatskog i ruskog jezika u kojima se kao prva komponenta pojavljuje glagol koji označava neki aspekt čovjekova djelovanja, ponašanja ili razvoja, slijede ga poredbeni veznici *kao* ili *poput* u hrvatskom, *как* ili *словно* u ruskom jeziku, a posljednji dio čine jedan ili više elemenata koji predstavljaju drugi dio usporedbe. Takvi su hrvatski frazemi: *bujati (nicati, rasti) kao gljive (poput gljiva) [poslije kiše]* - pojavljivati se u velikom broju, *padati/popadati kao gnjile kruške* - lako i u velikom broju padati/popadati, *prilijepiti se kao čičak za koga* - dosađivati komu, *rasti kao vrba iz vode* - brzo rasti, *tresti se (drhtati) kao list na vjetru* - tresti se, drhtati (od straha), *tresti se kao trska [na vjetru]* - tresti se, drhtati (od straha). U prvom se velikom broju ljudi povezuje s gljivama koje se vrlo brzo razmnožavaju i rastu, osobito po vlažnom vremenu i nakon kiše, dok u pozadini drugog frazema stoji slika krušaka koje nakon što sazriju vrlo brzo sagnjiju i popadaju sa stabla u velikom broju. U trećem frazemu do značenja dolazimo preko zanimljivog semantičkog taloga koji sugerira da se dosadnog čovjeka isto tako teško riješiti kao i čička koji se lijepi za odjeću pri najmanjem dodiru. Usporedbu u narednom frazemu lako je objasniti ako znamo da vrbe rastu izuzetno brzo na vlažnom tlu uz vodu, a osobito u samoj vodi. U posljednja dva frazema čovjekovo fizičko stanje u situaciji koja izaziva strah uspoređeno je sa drhtanjem laganog lista ili trske na vjetru. U ruskom jeziku takvi su frazemi: *как осиноый лист дрожать (трястись)* - jako se tresti, drhtati (od straha), *присаивать как банный лист* - dosađivati komu, *словно грибы [после дождя] расти* - pojavljivati se u velikom broju. Prvi frazem značenjski i strukturalno vrlo je sličan hrvatskom frazemu *tresti se (drhtati) kao list na*

<sup>14</sup> Iako sam s obzirom na postojanje dvaju hrvatskih frazema u kojima se čovjekovo zdravlje povezuje sa slikom jabuke koja je simbol zdravlja i mladosti (*kao crvena (zdrava, rumena, zlatna) jabuka; zdrav (jedar) kao jabuka*) očekivala da ću slične frazeme pronaći i u frazeologiji ruskog jezika, u analiziranim frazeološkim rječnicima nisam pronašla potvrdu njihova postojanja i upotrebe.

<sup>15</sup> Bitno je napomenuti da ovaj ruski frazem, za razliku od spomenutog hrvatskog frazema, uvijek nosi negativnu konotaciju.

vjetru, iako je u ruskom jeziku za usporedbu upotrijebljen list jasike. Naredni frazem značenjski odgovara hrvatskom frazemu *prilijepiti se kao čičak za koga*, iako je slika u pozadini drugačija. Ovdje se radi o listu brezove grane koja se upotrebljava u parnom kupalištu, a lijepi se na oznojeno tijelo kao i čičak na odjeću. Posljednji frazem značenjski se ne razlikuje od hrvatskog frazema *bujati (nicati, rasti) kao gljive (poput gljiva) [poslije kiše]*, dok je bitnija razlika u leksičkom sastavu samo upotreba različitog glagola.

4.2. Druga podskupina sastoji se od jednog frazema hrvatskog i jednog frazema ruskog jezika koji su značenjski vrlo bliski, a svojstveno im je da u njima ne postoji biljka kao drugi dio usporedbe nakon poredbenog veznika, iako možemo pretpostaviti da se radi o nekoj vrsti biljke, jer na to upućuje značenje glagola i ostalih sastavnica frazema. Takvi su frazemi: *izniknuti (pojavit se) kao iz zemlje - iznenada se pojaviti i как из-под [из] земли вырос - iznenada se pojavio*. U pozadini značenja obaju frazema stoji slika osobe koja iznenađuje svojom nenadanom pojavom, jer nitko ne očekuje da se čovjek pojavi iz zemlje. Iako to nije eksplicitno rečeno, čovjek je i ovdje uspoređen s biljkom, jer samo biljke niču i rastu iz zemlje.

4.3. Kao posebnu podskupinu izdvojila sam dva frazema ruskog jezika čija je struktura drugačija od ostalih frazema u ovoj skupini. U njima je također ostvarena usporedba s biljkom, ali ne uz pomoć poredbenog veznika, već imenicom u instrumentalu. Takvi su frazemi: *горохом пассиваться - razbježati se i сидеть/сесть маком - o staroj curi, djevojci koja je ostala stara cura*. U pozadini prvog frazema jasna je slika bačenog zrnja graha koje se brzo rasipa na sve strane, dok je drugi frazem teže ispravno protumačiti bez pomoći rječnika. Ovaj se frazem upotrebljava s ironičnim prizvukom, a odnosi se na djevojku lijepu poput maka, koja se ne udaje, već ostaje sjediti poput neubrana cvijeta.<sup>16</sup>

5. U posljednju skupinu uvrstila sam hrvatske i ruske frazeme u kojima se čovjekov fizički i psihički razvoj, rast i život poistovjećuje sa razvojem i životom biljke, te mu se pripisuje sposobnost cvjetanja, te posjedovanja korijena i sjemena.

5.1. U prvu podskupinu uvrstila sam frazeme koji svoje značenje grade preko semantičkog taloga u kojem se čovjeku pripisuje sposobnost cvjetanja, a cvat i cvijet shvaćeni kao vrhunac života biljke pojavljuju se kao simboli ljepote, sreće i vrhunaca čovjekova života.

5.1.1. Dio takvih frazema sadrži kao glavnu komponentu u hrvatskom jeziku imenicu *cvijet*, a u ruskom jeziku *цвет*. U hrvatskom jeziku takvi su frazemi: *cvijet društva - najbolji dio društva, elita i u cvijetu mladosti - u najljepše doba mladenaštva*. U prvom do značenja dolazimo ako cvijet shvatimo kao vrhunac, najbolji dio društva, a na isti način je izgrađeno i značenje drugog frazema, gdje je cvijet najljepši dio nekog

<sup>16</sup> Prema *Etimološkom rječniku frazeologije ruskog jezika* (A.K. Birič, V.M.Mokienko, L.I.Stepanova, 1998.)

životnog perioda, u ovom slučaju mladenaštva. Vrlo slične frazeme pronalazimo i u ruskom jeziku: *цвет общества - najbolji dio društva, elita i в цвете лет (сил) - u najljepše doba života, na vrhuncu snage*. Prvi frazem potpuni je značenjski i leksički ekvivalent hrvatskom frazemu *cvijet društva*, a drugi se razlikuje od hrvatskog frazema *u cvijetu mladosti* utoliko što označuje vrhunac čovjekova života i snage, a ne samo mladenaštva.

5.1.2. U ruskom jeziku pronalazimo nekoliko frazema koji kao glavnu komponentu sadrže glagol *цвету* ili *расцветать/расцвету*, pripisujući tako čovjeku sposobnost cvjetanja sa izrazito pozitivnim značenjem. Riječ je o frazemima: *цвету здоровьем - biti zdrav, pucati od zdravlja, расцветать/расцвету пыльным цветом - razvijati se/razviti se, doživljavati/doživjeti velik napredak*. U oba frazema značenje se gradi na slici perioda bogatog cvata biljke izjednačenoj sa vrhuncem čovjekova zdravlja, života i razvoja.<sup>17</sup>

5.1.3. Posebno navodim i jedan frazem hrvatskog, te jedan frazem ruskog jezika koji se od ostalih razlikuju po tome što kao važnu komponentu sadrže pridjev *cvjetni* u hrvatskom jeziku, te glagolski pridjev *цветущий* u ruskom jeziku. Riječ je o frazemima: *cvjetno doba - najbolje doba, doba napretka i цветущий вид - zdrav izgled*. U hrvatskom frazemu period cvjetanja biljke izjednačen je s periodom najvećih dostignuća i napretka u čovjekovu životu, dok se u ruskom frazemu period cvata povezuje sa zdravljem.

5.2. U drugu podskupinu uvrstila sam frazeme hrvatskog i ruskog jezika koji svoje značenje grade preko semantičkog taloga u kojem se čovjeku pripisuje sposobnost posjedovanja korijena kao dijela biljke koji joj omogućuje da se drži u tlu, da crpi iz njega vodu i hranjive sastojke nužne za rast i razvoj. Takvu sliku pronalazimo u pozadini sljedećih frazema hrvatskog jezika: *poznati koga do korijena - u potpunosti poznavati koga, promijeniti se iz korijena - u potpunosti se promijeniti, puštati/pustiti (uhvatiti) korijena (korijenje) - učvršćivati/učvrstiti položaj, jačati/ojačati utjecaj i moć, srezati koga, što u korijenju - potpuno uništiti koga, što, vući korijen iz koga, iz čega - potjecati, biti u vezi s kim, s čim*. U pozadini prvih dvaju frazema nalazimo sliku koja sugerira da doći do korijena biljke znači doprijeti do njena temelja, onog najskrovitijeg dijela koji je u zemlji, a ako čovjeka poistovjetimo sa biljkom, to znači promijeniti ga, odnosno poznavati ga u potpunosti. Proniknuti do značenja iza semantičkog taloga sljedećeg frazema lako je ako znamo da biljka može rasti, razvijati se i jačati samo ako pusti korijen, dok u suprotnom slučaju ugiba. Slika u pozadini četvrtog frazema sugerira da čovjek poistovjeđen sa biljkom ne može opstati bez korijena, dok posljednji frazem možemo objasniti činjenicom da svaki dio biljke potječe od istog korijena, pa su tako i ljudi koji potječu od istih predaka povezani srodstvom. U ruskom jeziku

<sup>17</sup> Ovdje možemo spomenuti i dva frazema hrvatskog jezika koje nisam uvrstila u ovu podskupinu zbog toga što njihov semantički talog ne pripisuje svojstvo cvjetanja samome čovjeku. Ipak, i u frazemima *ne cvatu (cvjetaju) kome ruže sa značenjem „nema sreće, prolazi kroz teško vrijeme“ i cvatu (cvjetaju) kome ruže sa značenjem „imati sreće, dobro živjeti“* rascvjetale ruže simboliziraju period uspjeha i sreće u životu čovjeka.

postoje vrlo slični frazemi: *братъ/взять под самый корень кого* - u potpunosti mijenjati/promijeniti koga, *врастать корнями во что* - priviknuti se na što, *саживети се, под корень резать кого* - činiti komu nepopravljivu štetu, *подсечь (подкосить, подрубить) под корень кого* - staviti u bezizlazan položaj, uništiti u osnovi. U pozadini prvog ruskog frazema ista je slika kao i kod hrvatskog frazema *promijeniti se iz korijena*, pa im je i značenje vrlo slično, iako se donekle razlikuju po svom leksičkom sastavu. Semantički talog drugog frazema sugerira da čovjek poistovječen sa biljkom pronalazi svoje mjesto tamo gdje pušta svoje korijene. Posljednja dva frazema vrlo su slična po svom sastavu hrvatskom frazemu *srezati koga, što u korijenju*, pa je i njihovo značenje moguće objasniti na isti način, što znači da je čovjek u teškom, bezizlaznom položaju uspoređen sa biljkom bez korijena.

5.3. Posljednju podskupinu čine frazemi hrvatskog jezika koji svoje značenje grade preko semantičkog taloga u kojem se čovjeku pripisuje sposobnost posjedovanja sjemena. Poistovjetivši čovjeka s biljkom, možemo reći da je sjeme ono što mu garantira potomstvo i opstanak njegove vrste, a upravo takav semantički talog pronalazimo kod sljedećih frazema: *čuvati koga, što [kao] za sjeme* - dobro čuvati i paziti koga, *zatrlo se čije sjeme* - izumrijeti, biti istrijebljen, *zatrli čije sjeme* - uništiti čiji rod, istrijebiti. Važnost očuvanja sjemena u osiguranju opstanke neke vrste objašnjava sliku u pozadini ovih frazema i njihovo značenje.

6. Provedena analiza pokazala je kako metaforizacija kao jedna od univerzalnih kategorija jezika obogaćuje frazeologiju. Primjeri su pokazali da frazemi hrvatskog i ruskog jezika utemeljeni na metafori "čovjek je biljka" pokazuju mnogo sličnosti i nešto manje, ali ne manje važnih razlika. Zajedničko je svim takvim frazemima da stupanj usporedbe i u hrvatskom i u ruskom jeziku varira od frazema u kojima je neka fizička ili psihička osobina uspoređena s osobinom biljke do takvih u kojima je čovjek u potpunosti poistovječen s biljkom, a komponente koje se u njima pojavljuju potpuno su desemantizirane. Nadalje, neke od biljaka koje se koriste za usporedbu pojavljuju se s istim konotacijama u oba jezika, npr. cvijet maka javlja se u oba jezika kao komponenta pomoću koje opisujemo crvenilo lica, a pojavljivanje ljudi u velikom broju uspoređuje se sa brzim rastom gljiva poslije kiše. Najočitija sličnost frazema hrvatskog i ruskog jezika zapaža se kroz tendenciju pripisivanja čovjeku sposobnosti cvjetanja i posjedovanja korijena, pri čemu su cvijet i korijen upotrijebljeni kao simboli. Dio frazema hrvatskog jezika nema ekvivalenta po značenju ili leksičkom sastavu u ruskom jeziku i obrnuto, a zanimljiviji su frazemi kojima se u oba jezika opisuje ista osobina čovjeka, ali ostvarena putem usporedbe s različitim biljkama (npr. hrv. *zdrav (jedar) kao jabuka* - rus. *как огурчик*). Odras kulture i fizičkog okruženja u kojem neki narod živi vidljiv je u usporedbi hrvatskog frazema *biti kao timoza* s ruskim frazedom *тепличный цветок* i njegovom varijantom *тепличное растение*. Dok je za hrvatski jezik normalno da kao komponentu frazema upotrijebi cvijet koji je vrlo čest u krajevima s mediteranskom klimom, isto ne možemo očekivati u frazeologiji ruskog jezika, jezika koji se govori na područjima gdje takav cvijet ne uspijeva ili je izuzetno rijedak, pa je potpuno drugačija slika u pozadini frazema

sasvim logična. Sve navedeno dovodi nas do zaključka da je, bez obzira na normalne razlike dvaju jezika uvjetovane kulturološkim razlikama i okruženjem u kojem dva naroda žive, frazeologija područje jezika izuzetno pogodno za dokazivanje postojanja univerzalnih lingvističkih kategorija poput metaforizacije.

## LITERATURA

- Бабушкин, А. Р., *Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка*, Издательство Воронежского государственного университета, Воронеж, 1996.
- Бирих, А. К., Мокиенко, В. М., Степанова, Л. И., *Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник*, под редакцией В. М. Мокиенко, Филио-пресс, Санкт-Петербург, 1998.
- Chevalier, J., Gheerbrant, A., *Rječnik simbola: mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Nakladni zavod МН, Zagreb, 1987.
- Фёдоров, А. И., *Фразеологический словарь русского языка*, БО Наука Новосибирск, 1997.
- Fink, Ž., *O poredbenim pridjevskim frazemima (na materijalu hrvatskog i ruskog jezika)*, zbornik HDPL-a "Jezik i komunikacija", Zagreb 1996, str. 21-34
- Lakoff, G., *Woman, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1987.
- Маслова, В. А., *Преданья старины глубокой в зеркале языка*, Минск Пейто, Минск, 1997.
- Matešić, J., *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1982.
- Melvinger, J., *Poredbeni frazemi*, Jezik, god. 31 br. 5, Zagreb 1984-1985, str. 129-135
- Žic Fuchs, M., *Konvencionalne i pjesničke metafore*. Filologija 20-21, Zagreb, 1992-1993, str. 585-595

